

Terék Tamás¹

A LÉTFONTOSSÁGÚ VESZÉLYES KATONAI OBJEKTUM DEFINIÁLÁSA, ELHELYEZÉSE A MAGYAR HONVÉDSÉG RENDSZERÉBEN

THE DEFINITION OF THE CRITICAL AND HAZARDOUS MILITARY INFRASTRUCTURE, IT'S ROLE IN THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES

DOI: 10.30583/2019/3/005

Absztrakt

A szerző a publikációban egy rövid történelmi összefoglalót követően bemutatja egy választott modellobjektumra (tárintézetre) vonatkoztatva a harcanyag életútjának egyes állomásait. Rávilágít a modellobjektum vizsgálatán keresztül a honvédelmi létfontosságú rendszerelemek fontosságára, bemutatja a besorolással kapcsolatos jogszabályi előírásokat és követelményeket. Ismerteti, hogy a választott objektum milyen jogszabályi előírások alapján került besorolásra a Veszélyes Katonai Objektumok státuszába, valamint választ keres arra, hogy a létesítmény miért nem tartozik hivatalosan honvédelmi létfontosságú rendszerelemek kategóriájába. Végezetül összefoglalja a besorolással kapcsolatos várható feladatokat és teendőket.

Kulcsszavak: központi tárolás, honvédelmi, létfontosságú rendszer-
elem, lőszer, harcanyag, veszélyes katonai objektum

Abstract

After a brief historical summary, the author presents the stages of the ammunition lifecycle management for a selected model-object (repository). He highlights the importance of the defense-critical system components through examination of the model-object and introduces

¹ Terék Tamás alezredes, Nemzeti Közszerológati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola, e-mail: terek.vek@mil.hu,
ORCID: 0000-0002-2080-5733

classification requirements and regulatory ones. Explaining the legal requirements for the selected object to be classified as Hazardous Military Objects, he looks answer the question why the facility has not been listed officially as a Critical Defense Element. Finally, he summarizes the expected works and tasks related to the classification.

Keywords: central storage, defense, critical component, ammunition, war material, hazardous military object

Bevezetés

A feketelőport már az ókori Kínában feltalálták Kr. u. 700 körül. Bár kezdeti alkalmazása alapvetően békés célú volt, de rövidesen ráébredtek katonai alkalmazhatóságának lehetőségére és jelentőségére. Európában történő megjelenése 1249-re tehető, ahol rövid idő után megkezdődött a fegyverekben való alkalmazása. Természetesen nem csak katonai, de a polgári felhasználása is jelentős volt, különösen a bányászat területén. Magyarországon bányászati célra első ízben Selmecbányán használták 1627-ben.

A gyérfüstű nitro-cellulóz alapú lőporok gyártása az 1880-as évek végén kezdődött el. Ennek mennyisége ekkor még nem volt jelentős, de felhasználása az 1900-as évek elejére rohamosan elterjedt. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy az 1918 júliusában előállított gyérfüstű 2100 tonna lőporhoz viszonyítva a feketelőpor (füstös lőpor) gyártása már alig érte el ennek a 8%-át.

A történelmi távlatokat tekintve, a kezdeti időszakban nem volt jellemző nagy mennyiségű lőpor és egyéb robbanóanyagok központi tárolása. Ennek oka, hogy a feketelőpor (mint késztermék) működését tekintve rendkívül érzékeny volt a környezeti hatásokra. Igaz, hogy már egy kis szikra hatására is robbant, ugyanakkor az időjárással szemben kevésbé volt ellenálló, átnedvesedve elveszítette robbanási tulajdonságait.

Ezért az alkalmazási helyekhez közel, a várakban vagy a csapatokat támogató szervezeteknél építették ki a lőpormalmokat, melyek közvetlenül biztosították a tűzfegyverek használatához szükséges megfelelő minőségű robbanóanyagot.

A HAZAI LŐSZER ÉS HARCANYAG KÖZPONTI TÁROLÁSÁNAK KIALAKULÁSA, SZABÁLYOZÁSA

A fegyverek, lőszer- és robbantószer- nagyobb mértékű felhalmozása az 1800-as évek végén kezdődött el, a térben és időben egyre fokozódó fegyveres konfliktusok igényeinek kielégítésére. A növekvő készletek körütekintőbb kezelést, komolyabb szakértelmet igényeltek. A magyar fegyveres erőknél a *Vezérfonal az utászszolgálat oktatásához* (1899) című tankönyvben találunk először részletes instrukciókat a robbantószer- kezelésével foglalkozó állomány képzésére. [1]

Az I. világháború előtt, valamint a két világháború között a Magyar Királyi Honvédség több szabályzata, szakmai kiadványa foglalkozott a lőszer- és harcanyag- kezelésének és tárolásának kérdésével. Példának említem az 1928-ban megjelent *Műszaki oktatás a műszaki csapatok számára, 2. Füzet, I. Rész, Robbantások* című minisztériumi kiadványt [2] és a *Robbanó anyagok, pótrobbanó anyagok* című, a Magyar Katonai Szemlében 1932-ben megjelent szakmai cikket.[3] A hadianyag- tömeges felhalmozása a II. világháború idején csúcsosodott ki. A hadiipar ontotta magából a különféle harcanyagokat, melyek nagyrészt a műveletek helyére érve rövid időn belül felhasználásra kerültek, vagy a frontok gyors mozgása miatt a helyszínen maradtak szét-szórva, nyilvántartás nélkül.

Az 1980-as évek végén Magyarország 12 központi lőszer- és robbanóanyagraktárral rendelkezett. A két világháború között 19 ilyen tároló volt országszerte. [3] Ezekben az objektumokban volt elhelyezve a Magyar Hadsereg, később a Magyar Néphadsereg lőszer-, műszaki harcanyag- és rakétakészlete. Ezek közül néhány jelenleg is a Magyar Honvédség kezelésében van, alaprendeltetése változatlan, a mai hatályos követelmények szerint működik.

A háborút követően jelentős mennyiségű hadianyag került begyűjtésre és megsemmisítésre. A hidegháború korszakában az akkori katonai céloknak megfelelően nagy mennyiségű lőszer- és robbanóanyag került felhalmozásra olyan raktárbázisokon, amelyek védhetők voltak, és előre meghatározott, stratégiai fontos területeken helyezkedtek el.

A XIX. századtól napjainkig az átalakuló szövetségi rendszer következtében a szabályzók - annak ellenére, hogy a robbanó- és

harcanyagok alaprendeltetése és felhasználási célja nem változott - jelentős módosuláson mentek keresztül. A Magyar Királyi Honvédség idejében alapvetően a porosz szabályzati alapokon nyugvó, míg a Magyar Néphadsereg idején szovjet szabályzatokat követő előírások érvényesültek. A rendszerváltást követően, valamint a NATO tagságunkból fakadóan időszerűvé és szükségessé vált a harcanyagok kezelésének és tárolóobjektumainak a vizsgálata, valamint az ezzel kapcsolatos jogszabályok, szakmai utasítások, előírásainak módosítása.

Cikkem a folyamatban levő Zrínyi 2026 honvédelmi és haderőfejlesztési programhoz kapcsolódva az előttünk álló feladatok tükrében igen időszerű. A jelentős mértékű technikai fejlesztés folyamányaként szükségesnek tartom megvilágítani a fegyverrendszerekhez elengedhetetlenül kapcsolódó harcanyagok tárolási rendjének helyzetét, a jogszabályi környezetét, valamint ezekből fakadóan a tárolóobjektumok státuszának meghatározását.

Kutatásom során a korábbiakban megjelent irodalmi háttér feldolgozásával megállapítottam, hogy az általam vizsgált kérdések – központi harcanyagtárolás, ennek jogszabályi és szabályzati környezete, valamint a harcanyagéletút – részenként is csak szűken, de összegezve egyáltalán nem kerültek feldolgozásra. Ez a terület csak nagyon szűk szakmai közeget érint, ezért tudományos publikálása szinte egyáltalán nem, szakmai feldolgozása is csak ritkán történik meg.

Cikkemben a fenti témakörök kapcsolódási pontjainak vizsgálatával keresem a megoldást a felmerülő problémákra, valamint célom a további feladatok definiálása.

Jelenleg a létfontosságú rendszerelemekkel kapcsolatos legfontosabb előírásokat a „2012. évi CLXVI. Törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről” [5] (továbbiakban: Törvény) és ennek végrehajtási szabályozásáról szóló „65/2013. (III. 8.) Korm. Rendelet” [6], valamint a létfontosságú katonai objektumok meghatározására, kijelölésére szolgáló „359/2015. (XII.2.) Kormányrendelet” [7] tartalmazza.

Rendszerünk hiányossága, hogy a fenti jogszabályok értelmében a központi harcanyagraktárak, tárintézetek, mint létfontosságú rendszer elemek beazonosítása nem történt meg. A rendeletben foglaltak szellemében definiálni fogom a központi harcanyagraktár, tárintézet fogalmát, mint létfontosságú objektumot, és elhelyezzem a Magyar Honvédség, valamint a Honvédelmi Minisztérium rendszerében. A tárintézet,

a létfontosságú státusza mellett, egyben veszélyes katonai objektum is, mert a 2018-ban módosított „95/2006. (IV. 18.) Korm. Rendelet” 1. mellékletének 2. pontja értelmében felső küszöbértékű veszélyes katonai objektumnak minősül, ezért hatósági eljárás alá tartozik, valamint a rendelet előírásai alapján végre kell hajtani minden előkészítő és engedélyeztető eljárást, mint például a kockázatelemzést, a belső védelmi terv készítést stb. [8]

A központi harcanyagraktár - mint a Magyar Honvédség egyik alapvető rendszereleme - hivatott a központi készletű lőszer- és műszaki harcanyagok tárolására, az MH alakulatainak ellátására, valamint a lövészetből visszamaradt, veszélyes elemeket nem tartalmazó lőszeralkatelemek átvételére.

A következő fejezetekben feltárom az érvényben levő szakutasítások, szakmai rendeletek, a NATO STANAG-ek, valamint a törvény és a kormányrendelet előírásai közötti ellentmondásokat, hiányosságokat, javaslatot teszek azok harmonizációjára. A lőszer- és harcanyag-életút-menedzsment vizsgálatához, megnevezés nélkül egy konkrét hazai központi tárintézetet veszek modellként, amelyben minden olyan elem megtalálható, amely szükséges a különböző műveletek és folyamatok, valamint az objektum státuszának bemutatásához.

A LŐSZERREL ÉS HARCANYAGGAL KAPCSOLATBAN AZ ÉLETCIKLUS VAGY ÉLETÚTMENEDZSMENT ÉRTELMEZÉSE, BEMUTATÁSA

Az utóbbi években az olvasó gyakran találkozik az „életciklus” vagy „életútmenedzsment” kifejezésekkel, amelyek a különböző szakterületeknek megfelelően eltérő módon értelmezhetők. Mielőtt rátérnék ennek ismertetésére, szükségesnek tartom meghatározni a harcanyagok fogalmát.

Harcanyagok alatt – saját szavaimmal összefoglalva – a fegyverzet-technikai anyagnembe tartozó lőszereket, gránátokat, bombákat, irányítható és nem irányítható rakétákat, a műszaki anyagnembe tartozó aknákat, robbanóanyagokat és gyújtószereket – robbantószereket – kell érteni.

A fenti meghatározásból látható, hogy a lőszerek a harcanyagok részét képezik, ezért a továbbiakban az „életciklus” és „életútmenedzsment” értelmezését csak a harcanyagra vonatkozóan ismertetem.

Az életciklus fogalmát az MSZ ISO 14040, 1997 szabvány következőképpen definiálja:

„Egy termék hatásrendszerének egymás után következő, egymáshoz kapcsolódó szakaszai, a nyersanyag beszerzésétől vagy a természeti erőforrás keletkezésétől az újrahasznosításáig vagy az ártalmatlanításig”

Ez a tömör, ámde jelentős tartalommal bíró fogalom teljes egészében összefoglalja azokat a tevékenységi folyamatokat, amelyeket a központi lőszer és harcanyag tárolására szolgáló objektumban (tárin-tézetben) az adott harcanyagon el kell végezni, a nyilvántartási, a technológiai és ellenőrzési feladatokat végre kell hajtani.

Az „életciklustól” eltérően, az „életútmenedzsment” fogalma tágabban értelmezhető, mert a termék hatásrendszerének egymás után következő, egymáshoz kapcsolódó szakaszain kívül, magába foglalja a személyi állomány megfelelő élet- és munkakörülményeinek kialakítását, fenntartását, a technikai eszközök rendeltetésszerű használathoz és működésképes állapotban történő tartását is. A logisztikai gazdálkodás szemszögéből Derzsényi Attila az *„Életciklus-számvetés szerepe a logisztikai gazdálkodásban”* című cikkében az alábbi fogalmi meghatározást adta:

„A logisztikai gazdálkodás keretében gondoskodni kell a személyi állomány megfelelő élet- és munkakörülményeinek kialakításáról és fenntartásáról, a technikai eszközök rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban tartásáról, időszakos ellenőrzései, illetve felülvizsgálatai időbeni végrehajtásáról, rendszer- és életciklus-szemléletű üzemeltetéséről, azok mennyiségi és értékben történő folyamatos nyilvántartásáról.” [9; 1.o.]

A fentiekben megfogalmazottak miatt a harcanyagokkal kapcsolatosan az életciklus helyett az életútmenedzsment szerint elemzem a kérdést, mivel esetünkben az szélesebb körben foglalkozik az érintett anyaggal, a vele végzendő feladatokkal, a környezetével és az alkalmazó, valamint a kezelő állománnyal.

Az életciklushoz vagy az életútmenedzsmenthez kötődő folyamatok és feladatok végrehajtásához szükség van egy olyan objektumra,

amelyben a végrehajtási feltételek biztosítottak. A feltételezett modell-objektum rendelkezik azokkal a szervezeti elemekkel és technikai háttérrel, melyek segítségével végrehajthatók az alábbi logisztikai és technológiai folyamatok:

- a beszerzési, nyilvántartási, elosztási és a rendszerből történő kivonási logisztikai folyamatok;
- a központi harcanyagtárolás;
- a műszaki állapot ellenőrzési és fenntartási technológiai folyamatai;
- a harcanyagok laboratóriumi vizsgálata;
- a harcanyagok szerelése.

Az életútmenedzsment folyamatait vizsgálva az több fázisra (szakaszra) bontható, melyek a fenti folyamatokhoz és az azon belüli feladatokhoz köthetők.

Az életútmenedzsment fázisai és végrehajtandó feladatai

Az életút első fázisával, a kutatás-fejlesztéssel és a gyártással ebben a publikációban nem foglalkozom, a kutatásomnak ez nem része. Ezek önmagukban is különálló kutatások tárgyát képezhetik. A gyártás a Magyar Honvédség rendszerében (bár felügyelt tevékenység) szintén nem képezi a katonai feladatok alapját.

Az életút második fázisa:

A beszerzést követően – mely esetünkben a fázis első és pusztán csak leegyszerűsített feladata – a harcanyag a gyártótól a központi tárintézetbe kerül beszállításra. Betárolása, bevételezése, nyilvántartásba vétele magába foglalja az életút következő lépéseinek meghatározását is, a szavatossági időt, a prognosztizált vizsgálati eljárásokat és azok terminusát. Természetesen a bevételezést követően a számla kiegyenlítése is megtörténik, mellyel a gazdasági esemény lezárásra kerül.

Az életút harmadik fázisa:

Az első két fázis feladatait követően a harcanyag bekerül az anyaggazdálkodás rendszerébe. Az anyaggazdálkodást végző szervezet meghatározza az egyes készletképzési elvek szerint azok

készletezését, természetesen a készletfrissítési előírások figyelembevételével. Az újonnan beszerzett harcanyagok bekerülnek a tartalék-készletbe, ezzel egy időben a szavatossági idejük lejártához közelítő termékek pedig a felhasználható/felhasználandó készletbe kerülnek.

Természetesen a tárolási időszak alatt meghatározott terminusokban az egyes típusok évente kijelölt sorozatai műszakiállapot-ellenőrzésen esnek át, ezáltal kizárva az esetleges minőségromlást. A lőszer-ek alaprendeltetésükből adódóan – jó gazdálkodással – többnyire életciklusukon belül felhasználhatók. Természetesen azokról a típusokról beszélhetünk, melyek a jellegüknél fogva a kiképzések során is nagyobb mennyiségben alkalmazásra kerülhetnek, benne vannak a tűzérési lőtáblában, valamint a kiképzési utasításban.

Az életút negyedik fázisa:

Az eltérő típusok esetében, illetve amennyiben a kiképzések során a felhasználás nem jelentős mértékű, akkor a gyári szavatossági idő lejártakor nagyobb mennyiségű készlet marad a központi tárolóban, ezért a lejárát előtt a központi harcanyag laboratóriuma bevizsgálja a lejáró sorozatokból kivett mintamennyiséget. A vizsgálatok során különféle technológiák alkalmazásával tesztelik a harcanyagot vagy egyes szerkezeti elemeinek működését, terheléssel szembeni ellenállásukat (például: rázkódás vagy különféle klimatikus viszonyok közötti működőképességüket).

A mintaként szétszerelt harcanyagok veszélyesanyag-tartalma: robbanóanyaga, lőpora további fizikai kémiai vizsgálatokon esik át. Ezekkel kerül meghatározásra a veszélyes anyagok stabilitása, érzékenysége, valamint kalóriája. A bevizsgálási folyamat lefolytatását követően a vizsgálati eredményeket feldolgozva, a haditechnikai paraméterekkel összehasonlítva, a kiértékelést végző személy meghatározza a vizsgált harcanyag szavatosságának meghosszabbítását, vagy rosszabb esetben a felhasználásának letiltását.

Amennyiben a lőszer vagy más harcanyag a vizsgálati eredményei vagy műszaki állapota miatt nem felel meg az előírásoknak és követelményeknek, akkor lehetőség van a lőszerszerelő üzemben annak javítására. Ezt természetesen csak azon lőszertípusok esetében célszerű megvalósítani, melyek bekerülési költsége jelentős, valamint technológiai kivitelezése lehetővé teszi az egyes alkatелеmek cseréjét. Például, ha egy tűzérési lőszer vizsgált sorozatának lőportöltete alkalmatlannak bizonyul a további felhasználásra, úgy a rendelkezésre álló, jó

minőségű, bevizsgált lőportöltettel, a meglévő jóváhagyott technológia alapján a lőszerszerelő üzem a cserét képes végrehajtani. Amennyiben a szükséges alkatelem cseréjéhez a technológia, a cserélendő vagy javítandó anyag rendelkezésre áll, akkor a feladat végrehajtható, ezáltal meghosszabbítva a lőszer szavatosságát.

Az életút ötödik fázisa:

Amennyiben a lőszer további felhasználása letiltásra kerül, abban az esetben az üzemnek lehetősége van – szintén meglévő technológia alkalmazásával – annak szétszerelésére, megsemmisítésére, demilitarizálására. Ennek mondhatni melléktermékeként a kinyert végtermékek (öntöttvas, különféle réz, lőpor és robbanóanyag) értékesíthetővé válnak, és ezzel a folyamattal az életút – bár nem legideálisabb módon – lezáródik.

Jelentősen eltér a helyzet azon műszaki harcanyagok, valamint a kifejezetten hadi célú lőszerek tekintetében, amelyek felhasználása csak háborús vagy műveleti körülmények között történhet, de az előírt készletnek mindig rendelkezésre kell állnia. Ezek például a különféle aknák, területvédő töltetek, melyek valóban a háborús műveletek részei, vagy a páncéltörő, világító- és ködlőszerek, melyek kiképzésre alig vagy egyáltalán nem kerülnek felhasználásra. Ezen harcanyagok - bár az életciklus során többszöri bevizsgáláson esnek /eshetnek át - az életciklusuk végén minden esetben szétszerelésre, megsemmisítésre és demilitarizálásra kerülnek.

A tökéletesen működő életciklus tekintetében egy jó, tervezhető és végrehajtható rendszert kapunk. A prognosztizálható fogyás ismeretében a vizsgálati, szerelési munkák, valamint a beszerzési, készletpótlási folyamatok előre kalkulálhatók.

Jelen körülmények között, a hosszú ideje tartó alulfinanszírozottság és az egyes technológiák tartós hiánya miatt az életciklus és életútmenedzsment nem működik megfelelően. A harcanyagok életútjának fenti bemutatását követően, egy hazai modell-tárintézet vizsgálatán keresztül bemutatom, hogy egy ilyen létesítmény miért tekinthető a Magyar Honvédségen belül létfontosságú rendszerelemnek, milyen általános jellemzőkkel rendelkezik, és melyek azok az alapvető jogszabályi előírások, rendelkezések, amelyeket a működés során figyelembe kell venni és be kell tartani.

EGY HAZAI MODELL-TÁRINTÉZET, MINT LÉTFONTOS- SÁGÚ RENDSZERELEM ALAPVETŐ JELLEMZŐI, JOG- SZABÁLYI ELŐÍRÁSAI

A vizsgálat során abból a feltételezésből indultam ki, hogy a hazai tárintézeti modell-objektum magába foglalja a harcanyagéletút első fázisának kivételével minden állomását, beleértve a beszerzést, a bevételezést és nyilvántartást, a tárolást, a vizsgálatot, a szerelést és a rendszerből történő kivonást. Továbbá, ez az objektum rendelkezik a feladatok végrehajtásához szükséges szervezeti elemekkel, szakképzett személyzettel, a technológiai folyamatok végrehajtásához szükséges eszközökkel és felszerelésekkel.

Ez a modell-objektum jelenleg a Magyar Honvédség rendszerében, az MH Anyagellátó Raktárbázis alárendeltségében hajtja végre feladatait. A vizsgált létesítmény egy olyan katonai szervezet, amely az 1950-es évek óta vesz részt a katonai szervezetek lőszer- és harcanyagellátásában, azok központi tárolásában. Szervezeti struktúrája többször átalakult, feladatrendszere jelenleg magába foglalja a teljes életút megvalósításának fázisait. A központi harcanyagraktár funkciója mellett, a modell-tárintézet stratégiai szerepet tölt be, mert a Magyar Honvédségen belül a lőszer és harcanyag vizsgálata és szerelése csak ezen a bázison valósulhat meg.

Az utóbbi évtizedben egyre többször hallani a médiák, valamint a védelmi szakemberek és kutatók részéről a kritikus infrastruktúrák, valamint a létfontosságú rendszerelemek védelmének fontosságát. Annak eldöntéséhez, hogy egy olyan objektum, mint a választott modell-tárintézet miért sorolható a létfontosságú rendszerelemek közé, ismerni kell annak fogalmát, valamint telepítésének és működésének jogszabályi előírásait.

A fogalmi meghatározás, a létfontosságú rendszerelemek fajtáinak, jellemzőinek törvényi szintű szabályozása a 2012. évi CLXVI. törvényben található (továbbiakban: törvény), amely a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szól.[5] A törvény az Európai Unió jogszabályok harmonizációja, illetve adaptálása, valamint az élet és az anyagi javak védelmének, az alapvető szolgáltatások folyamatos biztosítása érdekében került megalkotásra.

Ez a jogszabály meghatározza a nemzeti és az európai létfontosságú rendszerelemek kijelölésének, valamint a kijelölés visszavonásának rendjét, továbbá a lebonyolításban szereplő szervezeteket.

A létfontosságú rendszerelemmel kapcsolatos törvényi rendelkezések

Mielőtt a jogi szabályozás egyes elemeinek részleteibe merülnék, lényegesnek tartom kifejtetni, hogy miért gondolom én fontosnak a paragrafusok ismertetését. A cikkem egyik indukálója a jogszabályok harmonizációjának szükségessége, legalábbis annak fókuszba állítása volt. Ebben az irányban kezdtem meg kutatásomat és dolgoztam fel a korábbiakban már többször említett törvényi, rendeleti környezetet.

Az egyes státuszok – értem ezalatt a létfontosságú vagy a veszélyes katonai objektum – jogszabályokban történő rögzítése megtörtént, de ezek szinergiája nem. Célként tűztem ki, hogy cikkemben rávilágítsak a lehetséges további lépésekre, valamint a párhuzamok felszámolásával javaslatot tegyek a racionálisabb működésre.

A létfontosságú rendszerelem törvényi fogalma

A törvény 1.§ f) pontja szerint: „*létfontosságú rendszerelem*: az 1-3. Mellékletben meghatározott ágazatok valamelyikébe tartozó eszköz, létesítmény vagy rendszer olyan rendszereleme, amely elengedhetetlen a létfontosságú társadalmi feladatok ellátásához – így különösen az egészségügyhöz, a lakosság személy- és vagyonbiztonságához, a gazdasági és szociális közszolgáltatások biztosításához –, és amelynek kiesése e feladatok folyamatos ellátásának hiánya miatt jelentős következményekkel járna,”²

A létfontosságú rendszerelem fajtái

- Európai létfontosságú rendszerelem:

„E törvény alapján kijelölt olyan létfontosságú rendszerelem, amelynek kiesése jelentős hatással lenne – az ágazatokon átnyúló kölcsönös függőségből következő hatásokat is ideértve – legalább két EGT-államra,”³

² 2012. évi CLXVI. törvény, 1. § f), [5; 1.o.]

³ 2012. évi CLXVI. törvény, 1. § c) [5; 1.o.]

- Nemzeti létfontosságú rendszerelem:

„E törvény alapján kijelölt olyan létfontosságú rendszerelem, amelynek kiesése a létfontosságú társadalmi feladatok folyamatos ellátásának hiánya miatt jelentős hatása lenne Magyarországon,”⁴

További törvényi szabályozások

A törvény későbbi szakaszában kerülnek meghatározásra az egyes szervezeti elemek feladatai, valamint a nemzeti és az európai létfontosságú rendszerelemek azonos, valamint eltérő eljárásrendjei.

- „A honvédelmi létfontosságú rendszerelemek tekintetében az ellenőrzést koordináló szervet és a helyszíni ellenőrzést lefolytató szervet a Kormány rendeletben jelöli ki”.⁵
- „A helyszíni ellenőrzést lefolytató szerv az európai létfontosságú rendszerelemet vagy a nemzeti létfontosságú rendszerelemet legalább kétévenként helyszíni ellenőrzéssel ellenőrzi. A helyszíni ellenőrzést a nemzetbiztonsági szempontok figyelembevételével kell lefolytatni.”⁶
- A törvény 15.§-a értelmében a 3. Mellékletben felsorolt rendszerelemekkel kapcsolatos eljárási rend 2014. január 1.-vel lépett hatályba, mint a „Közbiztonság – Védelem” ágazat, 42. Pontjában „honvédelmi rendszerek és létesítmények” néven feltüntetett alágazata.

A törvényben meghatározottak szerint kiadásra került és hatályba lépett a *„65/2013. kormányhatározat a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény végrehajtásáról”* [6]

A honvédelmi létfontosságú rendszerelemekkel kapcsolatos további jogszabályi rendelkezések

A 65/2013. kormányhatározatban (továbbiakban Vhr.) kerültek meghatározásra mindazok az eljárási rendek, melyek leszabályozzák az azonosítás folyamatát, a kockázatelemzést, valamint meghatározzák

⁴ 2012. évi CLXVI. törvény, 1. § g) [5; 1.o.]

⁵ 2012. évi CLXVI. törvény, 8. § (2) [5; 5.o.]

⁶ 2012. évi CLXVI. törvény, 8. § (3) [5; 5.o.]

a létfontosságú információs rendszereket és létesítményeket. A rendeletben meghatározásra kerültek a különféle szervezetek, melyek a tevékenység szempontjából Üzemeltetőként, Kijelölő hatóságként, Nyilvántartásért felelősként, valamint Ellenőrzőként szerepelnek. Fontos kiemelni, hogy a Vhr. 10§-a alapján a honvédelmi létfontosságú rendszerelemekre a kormányhatározat rendelkezései nem vonatkoznak, azokra külön szabályzás kerül kiadásra és bevezetésre, de annak alapelveit be kell tartani.

A honvédelmi szervezetekre a kiadott és jelenleg is hatályos 359/2015. (XII. 2.) Korm. Rendelet (továbbiakban: Rendelet) vonatkozik. Ebben meghatározásra kerültek a honvédelmi létfontosságú rendszerelemek azonosítására, kijelölésére és védelmére irányuló feladatok. Ezek közül a legfontosabbak az alábbiak.[7]

A nemzeti létfontosságú rendszerelemek honvédelmi ágazati kritériumai

A Rendelet 2.§-a alapján honvédelmi létfontosságú rendszerelemmé kell kijelölni azt a létesítményt, infrastruktúrát, eszközt, szolgáltatást (a továbbiakban: rendszerelemet):

- „A) amelynek kiesése a honvédelmi ágazat működésképtelenségét vagy súlyos zavarát okozza, és nem, vagy csak a honvédelmi érdek aránytalanul nagy sérelmével helyettesíthető;
- B) amely szerepel az ország védelmével kapcsolatban kidolgozott tervekben, és amelynek kiesése – a műveleti tervek rugalmasságán belül – nem, vagy csak a honvédelmi érdek aránytalanul nagy sérülésével helyettesíthető;
- D) amelynek leállása vagy meghibásodás miatt történő kiváltása, vagy helyettesítése hosszabb ideig tart, mint amennyit a honvédelmi ágazat súlyos képességvesztés nélkül el tud viselni;
- E) amely stratégiai fontosságú honvédségi gyártó-, javító-, tároló- vagy elosztókapacitást képvisel, és nem helyettesíthető a készenlétfokozás rendszerét szabályozó tervekben meghatározott időn belül.” [7; 2-3.o.]

A fenti jogszabályi pontokban megfogalmazott jellemzők az általam választott modell-tárintézetre (objektumra) is vonatkoznak, ezért jogosan sorolható a honvédelmi létfontosságú rendszerelemek közzé, az alábbiak miatt:

- a rendszerben megmaradt két központi harcanyagraktár bármelyikének kiesése rendszerszintű problémát okozna;
- egyedül csak az általam modellnek választott tárintézet rendelkezik olyan technikai és eszköz háttérrel, amelyek az ellenőrzési és szerelési feladatok végrehajtásához szükségesek, ezért az objektum működésképtelenné válása rendszerszintű problémához vezetne;
- a benne tárolt harcanyagok mennyisége csak jelentős anyagi befektetéssel és jelentős gyártási és beszállítási idővel lenne pótolható, még amellet is, ha a hazai gyártás hiányosságait figyelmen kívül hagyjuk, és a nemzetközi diplomáciai kérdésekkel nem számolunk.

Természetesen bárkiben felmerülhet a kérdés, hogy egy felső küszöbértékű veszélyes katonai objektum a benne tárolt jelentős mennyiségű harcanyaggal mekkora veszélyt jelenthet a környezetre.

Ennek a kérdésnek a vizsgálata is megtörtént, de az objektum kockázatelemzése alapján a környező települések távolságából adódóan a Törvényben meghatározott katasztrofális körülményeket egy esetleges baleset során a létesítmény nem okozhat, legalábbis abban a mértékben nem, hogy az alapján kerüljön a létfontosságú státusz meghatározásra.

A honvédelmi tárcán belüli létfontosságú rendszerekkel kapcsolatos eljáró hatóságok

A Rendelet 3. §(1)-(2) pontjai alapján, az ágazaton belüli honvédelmi létfontosságú rendszerelemekkel szemben hatóságként vagy koordináló szervként az alábbi szervek, szervezetek járhatnak el:

- „A) ágazati javaslattevő hatóságként jár el a HM Védelmi Hivatal;
- B) ágazati kijelölő hatóságként jár el a HM Hatósági Hivatal;
- C) ágazati nyilvántartó hatóságként jár el a HM Védelmi Hivatal, a hadiipari rendszerek esetében a HM Védelemgazdasági Hivatal;

D) ágazati ellenőrzést koordináló szervként jár el a HM Védelmi Hivatal.”⁷[7; 2.o.]

Továbbá, a Rendelet 3.§ (2) alapján:

„Az ágazati javaslattevő hatóság a javaslattétel során figyelembe veszi a honvédelmi szervezetek, továbbá hadiipari termelési alágazatban a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal véleményét.” [7; 2.o.]

A honvédelmi létfontosságú rendszerekkel kapcsolatos ellenőrzési szabályok

A Rendelet 5.§ (1)-(4) pontjaiban kerül kifejtésre az ellenőrzés előkészítése, a bevonandó szervezeti elemek, valamint a végrehajtott ellenőrzés dokumentálásának szabályai.

Ki kell emelni azt a tényt, hogy a 65/2013. Kormányrendelet 8.§ (1) bekezdésében szereplő 3 évente végrehajtandó ellenőrzések sűrűségét a Rendelet 5.§ (1) bekezdésében 2 évre szigorította.

Felmerül a kérdés, hogy miért kellett és miért jó az ellenőrzés szigorítása, és ez hogyan illeszkedik a lőszer- és harcanyagellátás logisztikai és technológiai feladataihoz és a központi tárintézet működéséhez? Tulajdonképpen az ellenőrzés célja és rendeltetése, hogy megalapozottan, szabályzatok és szakutasítások vonatkozó pontjai alapján reálisan térképezze fel a szakmai feladatok és az objektum aktuális helyzetét, mérje fel a hiányosságokat, világítson rá a megoldandó feladatokra. Az ilyen felügyeleti ellenőrzéseknek mindenképp szinergiában kell lennie a szakmai ellenőrzésekkel, párhuzamban kell állnia az előjárói akaratával. Ezáltal az egymásra épülő vagy egymást kiegészítő ellenőrzések egy szilárd bázisra helyezkednek, és egy stabil alapot jelentenek a működtetésnek.

A biztonsági összekötő személlyel kapcsolatos jogszabályi rendelkezések

⁷ A jogszabályban szereplő szervezeti elemek az eltelt idő óta részben átalakultak, szervezeti struktúrájuk átalakult. Például: a HM Védelmi Hivatalból HM Védelmi Igazgatási Főosztály, a HM Hatósági Hivatalból HM Hatósági Főosztály lett, de a tárggyal kapcsolatos feladat- és hatáskörük továbbra is megmaradt.

A jogszabályok rendelkeznek arról, hogy a létfontosságú rendszer-elemeket működtető szervezeti egységeknek biztonsági összekötő személyt kell kijelölni. Követelményként írják elő, hogy biztonsági összekötő személy az lehet, aki megfelelő szakmai végzettséggel és tapasztalattal rendelkezik, továbbá az előjárók által kellően fel van készítve, megfelelő ismeretekkel rendelkezik a hatáskörébe tartozó feladatok végrehajtásához. A feladat ellátására kijelölt személy betekintési jogosultsággal rendelkezik a katonai szervezet szakmai területeire, ráhatással bír az intézményi logisztikai támogatási feladatokra, ezen belül az elhelyezési szakterületre. Továbbá, a hatóság irányában, a parancsnok által átruházott jogkörnek megfelelően, jogosult nyilatkozattételre.

A törvény végrehajtási rendelete (Vhr.) a biztonsági összekötő személy képzési követelményeiről és foglalkoztatásának feltételeiről a 6.§ (1)-(5) pontjaiban rendelkezik. A 6.§ (1) pontja alapján a Rendelet 6.§-a rögzíti, hogy ágazaton belüli honvédelmi létfontosságú rendszer-elem tekintetében szakirányú végzettséggel rendelkező személynek kell tekinteni azt, aki katonai felsőfokú végzettséggel és az adott rendszer-elem működtetésében legalább 5 éves szakmai tapasztalattal rendelkezik. [7; 3.o.]

Az üzemeltetői biztonsági tervvel kapcsolatos jogszabályi előírások

A törvény végrehajtási rendelete (Vhr.) 7.§ (1)-(7) pontjai rögzítik az üzemeltetői biztonsági tervvel kapcsolatos követelményeket. Előírják, hogy az elkészítést követően 2 évenként felül kell vizsgálni és annak eredményét jegyzőkönyvben kell rögzíteni, amelyet haladéktalanul meg kell küldeni a nyilvántartó és a kijelölő hatóság részére. Szükség esetén a kijelölő hatóság egyetértésével a tervet módosítani kell a két-évenkénti felülvizsgálati időpontjától függetlenül.

A Vhr-ben megfogalmazott alap biztonsági terv követelményeit figyelembe véve a Rendelet 7. §-a tartalmaz - a terv honvédelmi ágazatra vonatkozóan - olyan kiegészítő információkat és követelményeket, amelyek az ágazat specialitásaival kapcsolatosak.

A választott modell-tárintézet veszélyeztetettségi besorolásával kapcsolatos jogszabályi rendelkezések

Kutatásom során azt is megállapítottam, hogy a fentiekén túl a létesítményt kiemelten kell kezelni a Veszélyes Katonai Objektum

(továbbiakban: VKO) státuszi besorolása alapján, mert egyben veszélyt jelent a természeti és épített környezetére is. Figyelembe véve az objektum veszélyeztető mivoltát és mértékét, a 219/2011. (X. 20.) Korm. Rendelet 1.melléklete alapján felső küszöbértékű veszélyes katonai objektumnak minősül. [11].

A fentiekkel kapcsolatos szabályokat, rendelkezéseket a 95/2006. (IV. 18.) Korm. rendelet (továbbiakban VKO Rendelet) rögzíti. [8] A VKO Rendelet kifejezetten a veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatos hatósági eljárások rendszerét és a rájuk vonatkozó részletes feladatokat határozza meg. Az elmúlt évek során elkészült az objektum kockázatelemzése, melynek alapján összeállításra került a Bázisparancsnokságra vonatkozó belső védelmi terv.

KÖVETKEZTETÉSEK, MEGÁLLAPÍTÁSOK

A kutatások során, valamint dokumentumok feldolgozásával megállapítottam, hogy a modellként bemutatott objektumra vonatkozó létfontosságú státusz konkrétan nem került a fent részletezett jogszabályok egyikében sem rögzítésre annak ellenére, hogy az azokban meghatározott feltételek alapján, már a kijelölő szervezetnek hivatalosan is eljárás alá kellett volna vonni. Ezért jelenleg csak egy potenciális létfontosságú rendszerelemnek tekinthető.

Másik lényeges észrevételem, hogy az előzőekben tárgyalt kiemelt státuszokra vonatkozó jogi háttér, vagyis a létfontosságú objektumra és a veszélyes katonai objektumra vonatkozó rendeletek nem kerültek harmonizálásra, bár mindkét esetben az objektum egy és ugyanaz, a feladatai nem térnek el, és végezetül a felügyeleti szerv is megegyezik.

Ahhoz, hogy a modellnek választott tárintézet (létesítmény) hivatalosan is besorolást nyerjen a létfontosságú honvédelmi rendszerelemek közé, tisztázni kell az ezzel kapcsolatos eljárás rendjét, annak feladatait, továbbá egyértelműen meg kell határozni a szükséges adatokat, ki kell alakítani a rendeletek szinergiáját, ki kell dolgozni az arra irányuló javaslatokat,

Természetesen tisztában lévén azzal, hogy a fentiekben bemutatott státuszok lényege és tartalma más, de mindkettő esetében egy jelentős – egymással párhuzamosan, hasonló tartalommal bíró – okmány-rendszert kell kidolgozni. A kijelölésben, ellenőrzésben szereplő szervezetek azonossága miatt is ezeket az okmányokat, eljárásrendeket

egységesíteni lehetne, összhangba hozva az érvényben levő szakmai szabályzatokkal.

Ezen lépésekkel a katonai szervezet működése egy egységes követelményrend szerint történhet, a végrehajtó, az előljáró, valamint a felügyeleti szerv minden körülmény összhangjával hajthatná végre feladatát.

Ezeket a lépéseket több mint célszerű megtenni a katonai szervezeten belül, valamint a honvédelmi tárca szervezetei között egyaránt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Vezérfonal az utászszolgálat oktatásához, a közös hadügyminisztérium meghagyásából szerkesztett hasonczímű tankönyv hivatalos fordítása, Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság, Budapest (1899) Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Kari Könyvtár (archívum)
- [2] Műszaki oktatás a műszaki csapatok számára, 2. Füzet, I. Rész, Robbantások, a m. kir. Honvédelmi minisztérium kiadványa, Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapest (1928.). Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Kari Könyvtár (archívum)
- [3] GÁSPÁR T.: Adalékok a Magyar Honvédség Logisztikai Ellátó Központ történetéhez, Katonai Logisztika 2015. évi 1. szám 23. évfolyam 169-202. oldal,
- [4] Robbanó anyagok, pótrobbanó anyagok – a Haditechnikai tájékoztató sorozat 17. Közleménye. Magyar Katonai Szemle, 6. Füzet 1932. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Kari Könyvtár (archívum)
- [5] 2012. évi CLXVI. Törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről
- [6] 65/2013. (III. 8.) Korm. Rendelet a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. Törvény végrehajtásáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300065.KOR> (2019.04.08.)
- [7] 359/2015. (XII. 2.) Korm. Rendelet a honvédelmi létfontosságú rendszer-elemek azonosításáról, kijelöléséről és védelméről
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500359.KOR> (2019.04.08.)
- [8] 95/2006. (IV. 18.) Korm. Rendelet a veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatos hatósági eljárás rendjéről
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0600095.KOR> (2019.04.08.)

- [9] DERZSÉNYI A.: Életciklus-számvetés szerepe a logisztikai gazdálkodásban, Katonai Logisztika 2018. évi 1-2. szám 65-78 oldal, DOI: 10.30583/2018/1-2/65
- [10] GYÖRÖK L.: Katonai létesítmények kialakítására, élettartamára ható minőségügyi, szabályozási és szabványtényezők, Katonai Logisztika 2018. évi 3-4. szám, 81-103. oldal, DOI: 10.30583/2018/3-4/81
- [11] 219/2011. (X. 20.) Korm. Rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100219.KOR> (2019.04.08.)